

แบบอ่านชุดที่ ๑

ลำดวนเอ๋ยจะด่วนไปก่อนแล้ว เกดแก้วพิกุลยี่สุนสี
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี จำปีเอ๋ยก็ปีจะมาพบ
ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม จะพลอยตรอมเหือดสิ้นกลิ่นตลบ
ที่มีดอกก็จะวายระคายครบ จะเหี่ยวแห้งเขาชบสลับไป

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ ๑๘ ขุนแผนพานางวันทองหนี)

ความหมายของวรรคทอง

วรรคทองที่ยกมานี้อยู่ในเนื้อเรื่องตอนขุนแผนบุกขึ้นเรือนขุนช้างและบังคับพานางวันทองหนีเข้าป่า เพื่อแก้แค้นขุนช้าง

วรรคทองนี้เป็นคำพูดของนางวันทองซึ่งลาพรรณไม้บนเรือนของขุนช้างก่อนที่จะตามขุนแผนเข้าป่าไป นางวันทองกล่าวว่า นางกำลังจะจากเรือนไปแล้ว จำต้องจากลาดอกลำดวน เกด แก้ว พิกุล ยี่สุน และจำปี ต่อไปนี้จะได้กลิ่นหอมของไม้ดอกเหล่านี้แล้ว และไม่รู้เลยว่าอีกกี่ปีจึงจะได้กลับมาพบกันอีก เมื่อนางไม่อยู่แล้ว ดอกไม้เหล่านี้ก็คงจะโรยราสิ้นกลิ่นหอมและเหี่ยวเฉาไป

ความดีเด่น

วรรคทองนี้เป็นบทพรรณนารำพันที่เชื่อมโยงธรรมชาติเข้ากับอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างแยบคายและจับใจ กล่าวคือ ก่อนที่วันทองจะลงจากเรือนไปกับขุนแผน กวีให้นางวันทองพูดซึ่งลาพรรณไม้ต่าง ๆ เสมือนว่าเป็นเพื่อนที่มีความใกล้ชิดผูกพัน ดังที่เรียกดอกไม้ว่า “ลำดวนเอ๋ย” และ “จำปีเอ๋ย” และการให้ดอกไม้แสดงกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ ดังคำรำพันของนางวันทองที่ว่า เมื่อนางไม่อยู่แล้ว ไม้ดอกที่เคยส่งกลิ่นหอมและมีดอกแบ่งบานก็จะพากัน “ตรอม” และ “สลับ” เหี่ยวเฉาไปเสียสิ้น

พรรณไม้อันแบ่งบานงดงามที่นางวันทองเอ๋ยเหล่านี้ น่าจะสื่อความหมายแทนความสุขและความรื่นรมย์ต่าง ๆ ที่นางเคยได้รับจากการที่ได้อยู่ในบ้านของขุนช้าง การซึ่งลาพรรณไม้เหล่านี้จึงเป็นการกล่าวลาทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบกันขึ้นเป็นบ้านอันให้ความสุขสบาย ความอบอุ่น และความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งรวมทั้งความผูกพันที่มีต่อขุนช้างผู้มอบสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งหมดให้แก่นาง การจากสิ่งเหล่านี้จึงก่อให้เกิดความโศกเศร้าและหวนหาอาลัย

วรรคทองบทนี้นับเป็นบท “สั่งเรือน” หรือบทพรรณนารำพันก่อนจากเรือน ที่ใช้ธรรมชาติมาเป็นสื่อในการแสดงความรู้สึกโศกอาลัยอาวรณ์ของตัวละครได้อย่างลึกซึ้งและสะท้อนอารมณ์ สื่อความหมายอันลุ่มลึก ทั้งยังสะท้อนจุดเปลี่ยนในชีวิตของตัวละครที่กำลังจะพรากจากความสุขไปสู่ความทุกข์ที่มีอาจากาตมาได้ บทกลอนนี้จึงตราตรึงใจผู้อ่านตลอดมาจวบจนปัจจุบัน

[หมายเหตุ : ไม่ต้องอ่านเครื่องหมายอัฒภาค “ ” และ เครื่องหมายวงเล็บ ()]

แบบอ่านชุดที่ ๓

ถึงกลางวันสุริยันแจ่มประจักษ์
ถึงราตรีมีจันทร์อันอำไพ
อ้าดวงสุริย์ศรีของพี่เอ๋ย
ขอเชิญจันทร์ส่องสว่างกลางสากล

ไม่เห็นหน้านางลักษณะยิ่งมีดีใหญ่
ไม่เห็นโฉมประโลมใจก็มีดีมน
ขอเชิญเผยหน้าต่างนางอีกหน
เยี่ยมมาให้พี่ลยเยือกอร่า

(บทละครพูดสลับลำเรื่องวิชาวาหพระสมุท)

ความหมายของวรรคทอง

วรรคทองนี้เป็นบทร้องของอันตรซึ่งยืนร้องเพลงอยู่ใต้หน้าต่างห้องของอันโตรเมตา เรียกให้นางผู้เป็นที่รักยังชีวิตและงานแต่งงานสวรรค์เปิดหน้าต่างออกมาพบให้ได้ชื่นใจ อันตรกล่าวว่า แม้ยามกลางวันที่ดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างกระจ่าง แต่โลกกลับมืดมนนักเมื่อไม่ได้เห็นหน้านาง ยามกลางคืนก็เช่นกัน แม้มีดวงจันทร์ทอแสงงามสุกใส แต่เมื่อมิได้ยลโฉมอันงามพึงใจของนาง โลกก็มีมืดมนดุจเดียวกัน ขอให้นางที่รักผู้เป็นดวงตะวันแห่งชีวิตและดวงเดือนที่ส่องแสงสว่างไปทั่วฟ้าได้โปรดเยี่ยมหน้าออกมาให้ตนได้ยลให้เย็นใจด้วยเถิด

ความดีเด่น

วรรคทองบทนี้เป็นโวหารฝากรักที่คมคายและไพเราะอ่อนหวาน สะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้งของชายหนุ่มยามแรกรัก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้อันตรกล่าวเปรียบเทียบกับอันโตรเมตาเป็นธรรมชาติ ๒ สิ่ง คือ ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของนางที่มีต่อชีวิตของเขา อันตรเปรียบนางเป็นดวงอาทิตย์ เพราะแสงอาทิตย์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ทำให้สรรพสิ่งทั้งมวลในโลกดำรงอยู่ได้ การเปรียบนางเป็น “ดวงสุริย์ศรี” ที่จะช่วยขจัดความมืดมิดหมองหม่นให้หมดไป และนำความสุข ความอบอุ่น ความหวัง และกำลังใจมาสู่ชีวิตของเขาอีกครั้งหนึ่ง จึงแสดงความสำคัญอันสูงสุดของนางที่มีต่อชีวิตของฝ่ายชาย ในขณะเดียวกัน การใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบกับดวงจันทร์ก็เป็นการชมความงามและพรรณนาความรักที่มีต่อนางไปพร้อม ๆ กันด้วย แสงของดวงจันทร์นอกจากจะช่วยให้นักบวชสามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้ในยามค่ำคืนแล้ว ความนุ่มนวลเย็นตาของแสงดวงจันทร์ยังสร้างความสุขและความชื่นเย็นให้แก่จิตใจของผู้ได้ชม ดังที่อันตรได้พรรณนาว่า โฉมอันนวลงามผุดผ่องดั่งดวงจันทร์ของอันโตรเมตาได้สร้างความดีใจประทับใจและก่อให้เกิดความสุขความชื่นใจแก่เขา และความพึงพอใจนี้เองที่นำไปสู่ความรักอันยิ่งใหญ่ลึกซึ้งที่มีต่อนาง

การเปรียบนางเป็นทั้งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ นับเป็นภาพพจน์ที่แปลกใหม่ การนำเสนออุปลักษณ์ทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน ช่วยสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าอันโตรเมตามีคุณค่าและความสำคัญต่อชีวิตของอันตรในทุกโมงยามดุจเดียวกับดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่หมุนเวียนกันให้แสงสว่างแก่โลกเพื่อให้สรรพสิ่งดำเนินชีวิตไปได้

[หมายเหตุ : ไม่ต้องอ่านเครื่องหมายอัฒภาค “ ” และ เครื่องหมายวงเล็บ ()]